

Το βαρέλι και το κρασί

► Του **ΦΟΙΒΟΥ ΓΚΙΚΟΠΟΥΛΟΥ**, ομότιμου καθηγητή Φιλοσοφικής Σχολής ΑΠΘ

ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ, αν είναι καλύτερο το «πραγματικό» ή το «νομικό» κράτος, αν αξίζει περισσότερο ο λεγόμενος «κόσμος» ή η λεγόμενη «τάξη των πολιτικών», είναι άλυτο. Σε μια δημοκρατία είναι τουλάχιστον θεμιτό να πιστεύουμε ότι ο ένας παράγει την άλλη και πως και οι δύο είναι πατέρας και κόρη του εαυτού τους.

Μπροστά σ' αυτό το πρόβλημα, παρ' όλα τα ποτάμια μελάνης που έχουν χυθεί από φιλόσοφους, δημοσιολόγους, κοινωνιολόγους και άλλους, δύσκολα μπορούμε να πάμε πέρα από μια ιταλική λαϊκή έκφραση που λέει ότι «το βαρέλι προσφέρει το κρασί που κουβαλάει μέσα του». Οπου δεν ξέρουμε ποιος είναι το βαρέλι και ποιος το κρασί. Εστω και θεωρητικά. Αντίθετα, στην πρακτική, οι κρίσεις γίνονται πολύπλοκες από συναισθηματικές ασάφειες, ανάμεσα στις οποίες ξεχωρίζει πρώτη απ' όλες η δημοκρατική, που στοχεύει στην κολακεία του «κόσμου», προσφέροντας την προσωπογραφία της αμόλυπτης αθωότητάς του, και σε

δεύτερη φάση την τάση, ασφαλώς τιμιότερη όχι όμως και παραγωγική, προς μια ριζοσπαστική απογοήτευση, έτοιμη να κλείσει την ιστορία, την κοινωνία και την πολιτική σ' ένα ανενεργό παιχνίδι με καθρέφτες, όπου η μετριότητα του παρελθόντος προορίζεται στην απεικόνιση της μετριότητας του παρόντος, η μετριότητα της κουλτούρας σ' εκείνη της πολιτικής, η μετριότητα του κόσμου σ' εκείνη των κυβερνήσεων, και ούτω καθ' εξής, στο άπειρο.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΕΙ ότι τα έθνη συχνά ξεφεύγουν από τις προκαθορισμένες και προβλεπόμενες αντιλήψεις από το βαρέλι και πως, καμιά φορά, το κρασί βγαίνει ξαφνικά διαφορετικό, ανασκευάζοντας έτσι τη λαϊκή σοφία και τη χεγκελιανή εξίσωση (κατά βάθος πολύ κοντά στον λαό) ανάμεσα στο «πραγματικό» και το «ορθολογικό».

Αυτές οι αναπάντεχες αλλαγές της ποιότητας του κρασιού ονομάστηκαν επαναστάσεις και δεν είναι απαραίτητα συνδεδεμένες με την καταστροφή του βαρελιού, δηλαδή με αποκεφαλισμούς και επιθέσεις σε ανάκτορα. Αντίθετα, πολύ συχνά, πρόκειται για αλλαγές όπου η ζωή επιβάλλει τις επινοήσεις της στις επαναλήψεις της ιστορίας και στην αδράνεια του ήθους.

Το ότι η Ελλάδα χρειάζεται κάποια απ' αυτές τις αλλαγές, είναι αδιαμφισβήτητο. Και το ότι το κατάλαβε, φαίνεται από την ένταση των αναζητήσεων πάνω στις σχέσεις ανάμεσα στους θεσμούς και τους πολίτες, στους κυβερνώντες και τους κυβερνώμενους, ανάμεσα στον λαό και τους πολιτικούς, σαν να ψηλαφεί

τους τοίχους της ταυτολογικής φυλακής όπου αισθάνεται έγκλειστη, για να βρει μια χαράμπα για να δραπετεύσει.

Βέβαια, είναι επίσης γνωστή η θέση ότι «ο κόσμος και οι πολιτικοί μοιάζουν σαν δύο σταγόνες νερό», που -αν μη τι άλλο- έχει το πλεονέκτημα να μην κολακεύει κανέναν από τους δύο ισχυρούς. Είναι μια σολομωνική εξομοίωση, αναμφισβήτητη στο επίπεδο της στενής λογικής και της καθημερινής παρατήρησης. Προσφέρεται όμως σε μια παράδοση διόρθωση. Δεν είναι κοινοτοπή αισιοδοξία αν υποστηρίξουμε ότι αν ο κόσμος δεν είναι καλύτερος από τα κόμματα, τότε τα κόμματα είναι χειρότερα από τον κόσμο. Υπάρχει πράγματι ένα σημείο όπου η αμοιβαία και μηχανική παραγωγή διακόπτεται και είναι εκείνο όπου τα κόμματα, υποστηριζόμενα από τους πολίτες μέσα από τις εκλογές, θα πρέπει να επιλέγουν και να διευκρινίζουν τις προτάσεις τους για να επιτρέπουν στο εκλεκτορικό σώμα να επιλέγει ελεύθερα με τη σειρά του. Αν αυτή η προσφορά εναλλακτικών λύσεων δεν υπάρχει ή δεν είναι αρκετά ξεκάθαρη, υπεισέρχεται στην κοινωνία ένα επιπρόσθετο μειονέκτημα, ένα μειονέκτημα αποκλειστικά πολιτικό.

ΣΗΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ θεωρείται «πολιτική» όχι η ικανότητα να προτείνουμε λύσεις (σωστές ή λαθεμένες δεν έχει σημασία) δημιουργώντας ισορροπίες, αλλά η ταχύτητα με την οποία καθόμαστε πάνω στις αυθόρμητες ισορροπίες, για να τις παγώσουμε. Για τα ειδικά προβλήματα η πλειοψηφία δεν βασίζεται πια στις πολιτικές θέσεις, αλλά οι πολιτικές θέσεις πάνω στην πλειοψηφία. Εξάλλου, όλα σχεδόν τα κόμματα, αντί να προσανατολίζουν τις επιλογές των πολιτών προτείνοντας καθαρές εναλλακτικές λύσεις, προσπαθούν να προσανατολιστούν από τις επιλογές των ψηφοφόρων. Που έχουν βέβαια προβλήματα, όχι όμως και έτοιμες προτάσεις για τη λύση τους.

Ο τελικός σκοπός της δημοκρατίας είναι, φυσικά, να επιτρέψει στον οποιονδήποτε να αναζητά, για την εφαρμογή των επιλογών του, τη συγκατάθεση της πλειοψηφίας. Να επιλέγεις όμως τις θέσεις σου μόνο και μόνο για να αποκτήσεις την πλειοψηφία, σημαίνει το τέλος της δημοκρατίας. Πράγματι, ο κόσμος θα καταλήξει στο να εκλαμβάνει τα προβλήματα και τις επιθυμίες του ως λύσεις, και η κοινωνία, η κουλτούρα, η πολιτική θα γίνουν ένα παιχνίδι με καθρέφτες όπου θα αντανακλάται μόνο το τζάμι, χωρίς το είδωλο.

Είναι γνωστή η ιστορία μ' εκείνον τον τρέλο που περίμενε την αναχώρηση των τρένων για να σφυρίξει, να σηκώσει το σημαϊάκι και να αισθανθεί τον εαυτό του σταθμάρχη. Τι θα συνέβαινε όμως στον σταθμό αν ο αληθινός σταθμάρχης έκανε το ίδιο; Τα τρένα θα εξακολουθούσαν να ταξιδεύουν;